

van
VERBONDENHEID

een kritische reflectie

OSWALD DEVISCH [HOOFDDOCCENT FACULTEIT ARCHITECTUUR EN KUNST, UNIVERSITEIT HASSELT]
SYLVIE VAN DAMME [ONDERZOEKSEENHEID LANDSCHAPSARCHITECTUUR, HOGENT - SCHOOL OF ARTS]

Wat is de plaats van het landschap in ons toekomstig maatschappelijk doen en denken? Met een nieuwe legislatuur doemen er nieuwe horizons op. Ook op het vlak van ruimtelijke ordening. Een reflectie over de immer veranderende driehoek burger – middenveld – beleid.

Het Vlaamse Regeerakkoord 2014-2019 bouwt het huidige controlemodel af en vervangt het door een vertrouwensmodel ten opzichte van de gemeentelijke overheden, middenveld en burgers. De Vlaamse overheid wil voortaan een 'kaderstellende' overheid zijn, die alleen nog maar de grote doelstellingen van het beleid bepaalt. De gemeenten krijgen het vertrouwen om deze doelstellingen binnen hun lokale context te realiseren en kunnen zelf beslissen welke mensen en middelen ze daarvoor inzetten. Verenigingen en middenveld krijgen minder regeltjes opgelegd zodat ze zich kunnen bezighouden met hun werking in plaats van met administratieve procedures. Datzelfde middenveld wordt uitgenodigd om mee het draagvlak te creëren voor het uitgezette toekomsttraject. Regelgeving die uitgaat van een vermindering van administratieve lasten en meer duidelijkheid schept voor burgers en ondernemers is een topprioriteit. Een oplossingsgerichte administratie dient de burger of ondernemer maximaal te ondersteunen. Wat de gemeenten betreft, wenst de Vlaamse overheid geen betuttelende houding aan te nemen en enkel de strategische krijtlijnen uit te zetten zonder afbreuk te doen aan de gemeentelijke beleidsruimte.

naar

BETROKKENHEID

Dit doet denken aan de plannen van het eerste kabinet-Rutte in Nederland, dat in 2010, in het midden van de Europese economische crisis, een fors bezuinigingsprogramma aankondigde en de overheidssteun in heel wat sectoren terugschroefde. Onder het motto 'Vrijheid en verantwoordelijkheid' werd aan de burger gevraagd om zelf zijn verantwoordelijkheid te nemen. De presentatie van het bezuinigingsprogramma veroorzaakte een schokgolf binnen de sector bos, natuur en landschap in Nederland: het nationale landschapsbeleid werd in één penne­nstreek

afgeschaft. Rutte I besloot de Ecologische Hoofdstructuur te herijken en het natuurbeleid te beperken tot de internationale en Europese verplichtingen. Bas Arts en Arjan Buijs¹ beschrijven hoe de sector langzaam tot het besef kwam dat de crisis niet de enige aanleiding was voor de bezuinigingen. Ze wijzen in dat verband op de frustratie van ondernemers die zich ergeren aan de complexiteit van de huidige milieuwet- en regelgeving, en op het technocratisch jargon waar de burger niet wijs uit raakt. Omdat het politieke en maatschappelijke draagvlak voor landschap is afgebrokkeld, zal er dus veel meer dan voorheen moeten worden ingezet op vermaatschappelijking van het natuurbeleid.

Met het oog op de nieuwe, nog in opmaak zijnde, Natuurwet dringen Nederlandse middenveldorganisaties erop aan landschap niet alleen te zien als drager van het collectief geheugen, maar ook als een samenhangend geheel van groene landschapselementen en gebouwen en als belevingsruimte in en buiten erkende natuurgebieden. Ze pleiten ervoor natuur en landschap streng te beschermen waar dat nodig is, maar tegelijk ook in rekening te brengen bij economische ontwikkelingen en andere maatschappelijke activiteiten. Ook volgens Arts en Buijs moeten cultuurlandschappen en kleine groene initiatieven van onderop

meer aandacht krijgen. Ze vertrouwen erop dat dit automatisch tot nieuwe financiële dragers zal leiden. Hun conclusie luidt dat de sector van bos, natuur en landschap zich in Nederland aan het heruitvinden is en dat de crisis van 2010, achteraf gezien, nog wel eens een zegen zou kunnen blijken.

Ook in Vlaanderen staan door de huidige economische recessie

¹ Bas Arts, Arjan Buijs, Mirjam de Groot, Dana Kamphorst, Marjolein Kloek, Kris van Koppen en Trond Selnes, 2013. Landschapsbeheer in de 21ste eeuw: van knotten naar netwerken. Wageningen Universiteit en Research Centre.

DECENTRALISERING VAN HET BELEID KAN HELPEN OM BURGERS DICHTER BIJ HET MAKEN EN BEHEREN VAN LANDSCHAP TE BETREKKEN.

vrijwel alle overheidsuitgaven onder druk. De tijd dat natuur en milieu op de lijst van urgente maatschappelijke en politieke thema's bovenaan stonden, lijkt voorbij. Andere thema's – economie, veiligheid, gezondheid – krijgen meer aandacht van politiek en publiek. Jammer genoeg dreigt ook ruimtelijke ordening daardoor te worden ondergesneeuwd.

Het spreekt vanzelf dat het aangekondigde vertrouwensmodel door velen met argusogen wordt bekeken. Het Vlaamse Regeerakkoord moet immers nog in concreet beleid worden gegoten. Iedereen is het erover eens dat decentralisering geen verkapte bezuiniging mag zijn: een overdracht van taken moet samengaan met een overdracht van de gepaste (voldoende) budgetten, instrumenten en projecten. Onder die voorwaarden

bieden de Regeringsintenties ook belangrijke potenties. Het Vlaamse Regeerakkoord zou dan gelezen kunnen worden als een uitnodiging om ruimtelijke planning en beleid opnieuw uit te vinden en radicaal in te zetten op het vermaatschappelijken ervan. Decentralisering van het beleid kan helpen om, bijvoorbeeld, burgers dichter bij het maken en beheren van landschap te betrekken. Ruimtelijke planning en beleid zouden dan niet langer uitsluitend een overheidstaak zijn, maar veel meer rusten op de schouders van betrokken 'energieke burgers'² en middenveld. Hiervoor is het wel nodig dat het zelf-organiserend vermogen van burgers, vrijwilligers en particulieren wordt versterkt. De burger kan diverse taken overnemen, maar daartoe moet hij wel goed worden uitgerust en begeleid. De bijdragen in dit themakatern geven alvast een aantal suggesties om dit beleid mee vorm te geven.

Zo houdt An Rekkers een pleidooi voor educatieve en sensibiliserende acties om de kennis van het lokale landschap bij een groot en divers publiek op een bevattelijke en aantrekkelijke manier over te brengen. Kennis, vertrouwen en maatwerk vormen de sleutel voor betrokkenheid, attitudeverandering en uiteindelijk ook voor actieve medewerking. Tegelijkertijd kan landschapseducatie ook ondersteuning bieden om het landschap (opnieuw) te leren onderhouden en te beheren.

Volgens Sylvie Van Damme, Elke Matthyssen en Pieter Foré moeten ruimtelijke planning en beleid erop gericht zijn om een gebied zo te ontwikkelen dat bewoners en bezoekers zich eraan kunnen hechten en zich ermee kunnen identificeren. Ze benadrukken daarbij dat discussies over (beeld)kwaliteit mee kunnen bijdragen aan de bewustwording van waardevolle kenmerken en kwaliteiten van een gebied bij bewoners, ontwikkelaars en ontwerpers. Door ruimte te bieden aan dynamiek van onderuit, kan lokale betrokkenheid uitmonden in concreet engagement.

Bruno Notteboom schetst hoe fotografische inventarissen kunnen bijdragen tot specifieke kennis over de evolutie van een bepaalde streek. Fotografische inventarissen worden meer en meer gebruikt om bewoners, gebruikers en specialisten te interpellieren en op die manier bewust te maken. Daarnaast is het ook de bedoeling om ze als instrument in te zetten om mee te wegen in beleidsbeslissingen.

² Maarten Hajer, 2011. *De energieke samenleving. Op zoek naar een sturingsfilosofie voor een schone economie.* Planbureau voor de leefomgeving.

Oswald Devisch en Hans Jochems komen dan weer met economische argumenten om het middenveld en de burgers te overtuigen opnieuw te investeren in landschap. Een geïntegreerd landschapsbeheer kan geld opbrengen. Dit vraagt dan wel om duidelijke organisatiestructuren en planningsinstrumenten. In het project TWECOM nemen die de vorm aan van coöperaties en een interactief digitaal platform. Het mooie is dat deze geïntegreerde aanpak niet alleen geld, maar ook ruimtelijke kwaliteit oplevert.

Elke Rogge en Elke Vanempen illustreren hoe games kunnen helpen in het kweken van vertrouwen tussen burgers en overheden, maar ook tussen burgers onderling. Dit laatste is immers een voorwaarde om tot duurzame burgerinitiatieven te komen. Games zijn dan niet enkel een instrument om de rol van een landschap te leren begrijpen, maar bieden ook een platform waarbinnen nieuwe vormen van betrokkenheid op landschap kunnen ontstaan.

Sigrun Langner en Michael Rudolph bespreken het Duitse principe van *Gartenschauen*. Gedurende één jaar worden nieuw aangelegde publieke ruimtes, gaande van een buurtpark tot de transformatie van een spoorlijn tot een regionaal park, voorgesteld door middel van tentoonstellingen, wandelingen, tijdelijke tuinen, theater, enz. Vaak in coproductie met het lokale middenveld. Dit 'vieren van het landschap' creëert niet enkel een draagvlak voor stadsvernieuwing, maar ook voor het vakmanschap dat eigen is aan het aanleggen en beheren van publieke ruimte.

Bij elkaar maken deze bijdragen duidelijk dat er bij burgers, overheden en instanties veel goede wil is, maar dat vertrouwen een proces van lange adem blijft. We mogen ook niet al te optimistisch

zijn over het zelfsturend vermogen van lagere overheden, middenveldorganisaties of burgers. De overheid moet immers het algemeen belang verdedigen: een 'kaderstellende' visie vraagt om een sterk beleid en een onderbouwde en evenwichtige politieke besluitvorming op de diverse beslissingsniveaus. De voornemens

RUIMTELIJKE PLANNING EN BELEID ZULLEN MEER DE TAAL VAN DE BURGER MOETEN LEREN SPREKEN.

in het Regeerakkoord om een ruimtelijk ontwikkelingsbeleid te voeren door middel van een gebiedsgerichte/projectmatige en geïntegreerde aanpak kunnen daar misschien aan tegemoet komen. Zowel een sterk overlegmodel tussen de verschillende sectoren,

overheden en thematieken als procescoördinatie en kwaliteitscontrole zullen daarbij essentieel zijn. Daarnaast zullen ruimtelijke planning en beleid ook moeten leren om ruimte te zien als een belevingsruimte waarin de behoeften van de gebruiker mee het uitgangspunt zijn. In die zin dient aandacht uit te gaan naar de betekenis van de ruimte voor verschillende actoren en naar methodes om gewenst gedrag uit te lokken of te stimuleren. Dat impliceert dan weer dat ruimtelijke planning en beleid meer de taal van de burger zullen moeten leren spreken.

Mits de nodige ondersteuning kunnen gespecialiseerde professionele en vrijwillige middenveldorganisaties hierbij fungeren als essentiële doorgeefluiken van kennis en expertise in specifieke regio's. Gelukkig zijn daar in Vlaanderen al heel wat goede voorbeelden van. Dit soort inspiratie biedt kansen om de rol van ruimtelijke planning en beleid verder uit te bouwen en zo mensen te enthousiasmeren, waardoor zowel hun zelf-organiserend vermogen als hun betrokkenheid en verbondenheid met het landschap toeneemt.

Met dank aan Hans Tindemans voor de suggesties